

GAZETA TRANSILVANIEI.

Redactiunea si Administratiunea:
Brasiovu, piata mare Nr. 22. — „Gazeta” ese:
Joi si Dumineca.

Prețul abonamentului:
pe unu anu 10 fl., pe siese luni 5 fl., pe trei luni
3 fl. v. — Tieri esterne 12 fl. pe unu anu séu
28. franci.

Se prenumera:
la postele c. si r. si pe la dd. corespondenti.

Anunciurile:
un'a serie garmonu 6 cr. si timbru de 30 cr.
v. a. pentru facare publicare. — Scrisori ne-
francate nu se primescu. — Manuscripte nu se
retramitu.

ANULU XXI

Nr. 77.

Joi, 10 Octobře 28 Septembrie

1878.

Austro-Ungari'a si slavismulu.

Brasiovu, 9 Octobře, 1878.

Cris'a ministeriala austro-ungara a produsu o impresiune adēca si in tierile esterne. Press'a din afara, care intotdeauna a urmaritu cu atētiune tōte fazele politicei interioře si esteriore ale monarchiei nōstre, este de acordu, ca cris'a actuala pōte avē urmarile cele mai seriōse. Diuariele parisiane cu deosebire dau o mare importanția evenimentelor, ce se petrecu de prezentu in interiorulu imperiulu austro-ungaru.

Francesii, de candu au fostu siliti a parasi rolulu conducētoriu, ce'lu aveau in Europ'a, privescu cu mare ingrigire la ori-ce schimbare in relatiunile interioře séu esteriore ale statelor europene, dēca acēst'a schimbare are unu caracteru radicalu. In casulu de fația francesii éراسي se temu, ca in Austro-Ungari'a se prepara o asemenea schimbare radicala, ca s'ar' pōte chiaru, cá regimulu constitutionalu din Ungari'a se fia inlocuitu de absolutismu si de aceea se intrēba ingrigiti, ca óre ce urmari va avē acēst'a pentru Europ'a. Unulu din diuariele conservative cele mai moderate, „La Patrie”, vede in cris'a din Budapest'a chiaru preludiulu unei strafomari a monarchiei austro-ungare intr'o monarchia „austro-slava”.

Desi lucrurile inca n'au ajunsu asia departe, trebuie de alta parte se marturisimu, ca asertiunea diuariului „La Patrie” nu este scōsa numai din ventu, ci 'si are indreptatirea s'a necontestabila in situatiunea reala a monarchiei nōstre. Locuita mai multu de jumetate de poporatiuni slave vigurose, c'unu simtiementu nationalu fōrte desteptatu, incurcata intr'o actiune esteriōra, a careia scopu finalu nu pōte fi altulu, decatu aneasiunea catorva altoru provincii slave de pe peninsul'a balcanica, Austro-Ungari'a se vede impresurata din tōte partile de acestu elementu. Slavii de sudu nu mai puçinu cá slavii de nordu sunt astadi unu factoru, cu care trebuie se socotēca ori-ce barbatu de statu alu monarchiei, dēca voiesce cá ceea ce a ziditu astadi se nu véda earasi darimandu-se mane.

Dēca principiele salutarie de egala indreptatire, ce au fostu proclamate de repetite-ori din inaltmea tronulu, dela 1860 incōce, ar' fi potutu prinde radacina in monarchi'a nōstra, astadi nu ar' mai pōte existe temerea, ca acestu imperiu va deveni inca unu imperiu slavicu. Numai unu sistem de suprematia nationala cá celu prezentu a potutu se provōce o asemenea temere. Slavii liberi si egalu indreptatiti potu deveni unu scutu puternicu alu libertatii tuturoru popóreloru acestei monarchii. Numai slavii suprematisati, scurtati in drepturile lor, potu se insuffle temere elementelor, cari se credu chiamate dela provedintia a domni preste ei.

In ce stadiu se afla astadi relatiunea dintre slavi si natiunile domnitōre, germani si maghiari, nu e de lipsa a-o mai spune, ca-ci cetimu pe ficare di si trebuie se ne convingemu, ca aceste relatiuni sunt catu se pōte de rele si ca in adeveru insuffle cele mai mari ingrijiri tuturoru acelor'a, cari tienu ca esistintia si intarirea monarchiei nōstre este necesara pentru libertatea Europei.

Dēca ar' mai fi lipsa de a documentá, ca cestiunea orientala a aflatu monarchi'a nōstra nepregatita in intru, dēca ar' mai cere careva noue dovedi, l'amu indreptá numai se mērga in diet'a din Prag'a, se auda ce se vorbesce acuma acolo. E fōrte semnificativu pentru situatiunea ce ne-a creat'o egemonia maghiaro-nemtiloru, ca intr'unu momentu, candu maghiarii nu mai sci, cumu se scape de imbraçiosierea unei Croatie mari, ceho-slavii din regatulu Boemiei provōca pe conlocuitorii lor germani la o aliantia in contra egemoniei maghiare.

Intrarea in actiune a boemilor tocmai in momentele critice de fația pōte in adeveru se aiba consecintie seriōse, ca-ci anevoie va remané fara

efectu asupra constituirii noului ministeriu austriacu si ori pe care fația amu intōrce lucrulu, nu potemu despartí cris'a de dincōce, de cea de dincolo, nu potemu se ne inchipuimu o desnodare multiamitōre a incurcaturilor in Ungari'a decatu numai in legatura cu evenimentele din Austri'a. Slavismulu dela nordu si slavismulu dela sudu s'a pusu in miscare si numai o mare prudintia, séu unu mare norocu ne pōte scapá din cataclism'a acēst'a, fara o sguduire a intregulu edificiu de statu.

Cris'a ministeriala in Ungari'a.

Fóia oficiala din Budapest'a publica autografulu Maiestatii Sale cu dat'a Vien'a 3 Oct. a. c., prin care monarchulu primesce demisiunea ministrulu de financie Széll, esprimendu recunoscintia pentru servitiile sale fidele si provocandulu a duce mai departe afacerile ministeriulu pana la alta hotarire; totodata anuncia „Budapesti Közlöny”, ca Maiestatea S'a a binevoitu a primi si demisiunea intregulu ministeriu ungurescu la 4 Octobře, ordonandu dintr'odata, cá singuraticii ministri se'si continue activitatea lor oficiala de pana acuma, pana la numirea noului ministeriu.

Va se dica, cris'a a devenitu seriōsa si nu este numai o comedia, cumu diceau la inceputu foile maghiare opositionale. Tōte isi au timpulu lor, si comediele se potu jocá in timpuri normale, candu inse sangele fiiloru unei tieri, cari se lupta pentru o cauza straina simtiemintelor lor, curge siróie, candu tíer'a preste acēst'a este bantuita de o calamitate financiara din cele mai mari, candu este amenintata din tōte partile, nu mai pōte fi vorba de gluma. Situatiunea tierii unguresci nici-odata n'a fostu mai critica si mai seriōsa cá acuma.

Dēca domnesce parerea generala, ca deocamdata earasi Tisza va fi insarcinatu cu formarea ministeriulu, acēst'a nu este numai unu manevru, ci o dura necesitate. Nu se gasesce altulu, care pentru momentu se cuteze a luá asupra grav'a responsabilitate, ce apasa pe umerii ministrulu Tisza, nu se incumeta nici unulu a primi mostenirea cabinetulu prezentu, fora se scie mai inainte, dēca nu cumva passivele sunt mai mari, decatu activele. In monarchi'a nōstra de cativa ani incōce tōte pare ca se facu numai de sil'a impregiariloru. Abia inchieiamu nou'a „impacare dualistica de sila” si acumu ne aruncá actiunea bosniaca intr'o situatiune, care ne face se jocamu, dupa cumu ne canta comandantii militari din Bosni'a, fora a mai avē resonu de a ne plange, ca-ci cine a disu odata A, trebuie se dica si B. Adeveratu, ca maghiarii in deosebi isi basēza protestele lor pe aceea, řca ocupatiunea Bosniei s'ar' fi efectuatu fora consimtiementulu parlamentulu ungurescu. Dér' óre nu a fostu parlamentulu acēst'a, care pana in momentulu celu din urma a spriginitu politic'a lui Andrásy si Tisza, cu tōte, ca a potutu prea bine se véda, ce directiune a luat si unde pōte se duca? Este unu reu testimoniu, ce'lu dau meetingurile si congregatiunile comitatense maghiare parintiloru patriei din „Sándor utza”, dēca ii tiene atatu de scurti la vedere, cá se nu véda nici trei pasi inaintea nasulu lor. Deputatii pentru aceea au fostu alesi, cá se veghieze asupra intereselor tierii si se nu lase a fi pacaliti. A sustiené acuma, ca au fostu insielati prin credintia, ca ocupatiunea se va face in intielegere cu „fratii turci”, este dēca nu o absurditate celu puçinn o copilaria. Ori care omu cu mintea senatōsa trebuica se prevéda si casulu, ca Turci'a se va opune, ca-ci i se rapeau doue din provinciile sale cele mai frumōse, si apoi amicitia comitelui Andrásy, care cohetá necontentu cu Bismarck si cu Gorceiacoff, a fostu in tōta vremea fōrte problematica pentru inalt'a Pórt'a.

Mai bine se oglindēza starea lucrurilor dupa demisiunea cabinetulu din espunerea ce a facut'o

d. Szlávy monarchulu, de catra care a fostu primitu in audientia Sambata sér'a. Maiestatea S'a ia descoperitu mai antai, ca primesce demisiunea cabinetulu intregu si l'a provocatu pe densulu (Szlávy) a formá unu nou cabinetu. Szlávy a refusat, dicēdu, ca senatatea nu-i concede a primi acēst'a misiune onoratória, a espusu dupa aceea monarchulu, ca intre tōte cestiunile cea mai ardiētória e cea bosniaca. Acēst'a inse nu se pōte resolvi numai de catra ministeriulu si parlamentulu ungurescu, ci pentru aplanarea ei e de lipsa consimtiementulu ambelor guvernese si parlamente ale monarchiei. Inainte de tōte este dér' necesaria o intielegere cu ministrii austriaci. Acuma e cunoscutu, ca si ministeriulu austriacu a demissionatu; ce ministeriu va veni in locu inse nu se scie; lipsesce prin urmare factorulu, cu care se te poti intielege. Sub asemeni impregiarari, dice Szlávy, nu remane alt'a, decatu cá ministeriulu Tisza se duca mai departe afacerile si fora ministru de financie pana la intrunirea camerelor. Cabinetulu prezentu, care a acceptatu si a spriginitu politic'a comitelui Andrásy, pōte mai bine cá ori-care se apere politic'a acēst'a in parlamentu, si se dé deslusire in parlamentu asupra cestiunei, ca ce va fi de facutu cu Bosni'a si Herzegovin'a dupa pacificare.

Dupa Szlávy a fostu chiamatu in audientia, cumu ne spune „Kelet Népe”, si br. Sennyei, care inca a declarat monarchulu, ca sub giurstarile actuale numai Tisza pōte se reprezenta fația de parlamentu urmarile politice si financiare ale politicei esteriore. Nu scimu ce a mai disu si d. de Mailath monarchulu, dér' este destulu de caracteristicu pentru situatiunea Ungariei, ca nu se gasesce nici unulu, care se ia asupra a duce la unu capetu politic'a lui Andrásy si Tisza. Acēsti'a au bagatu pe unguri in Bosni'a, véda dér' totu ei, cumu ii voru impacá. Cabinetulu Tisza e pedepsitu a suportá primele atacuri ale opositionei maghiare din parlamentu. Ce va fi dupa aceea, Ddieu mai scie!

Cuventarea conducētorulu cehiloru din Boemi'a Dr. Rieger.

Cehii indata ce au intratu in dieta au facutu unu proiectu de adresa, in care ceru intr'unu tonu fōrte conciliatu se se modifice legea de alegere dietala in sensulu dreptatii, rogandu-se totodata de monarhu, cá se ia initiativ'a pentru impacarea nationalitatiloru din Boemi'a. Spre motivarea acestui proiectu de adresa a tienu Dr. Rieger in siedintia dietei boeme dela 2 Oct. o cuventare memorabila, din care reproducemu partile mai marcante cumu urmēza:

In vieatia popóreloru — dise Rieger, — cá si in vieati'a singuraticiloru sunt momente, in cari o hotarire, fapt'a unei clipite, decide asupra ecsistentiei lor, si dau directiune intregulu lor viitoru; sosescu momente, in cari se arata necesitatea, cá popórela catu si singuraticii se chibzuiēca, dēca nu mergemu pe carari false, si dēca aceea, ce credeamu, ca ne este spre avantaju si spre onóre, nu ne servesce mai multu spre stricaciune, si dēca nu cere avantajulu si dator'a nōstra de a pasi pe alta cale. Acuma de siguru ca a sositu unu momentu insemnatu pentru intregulu imperiu si si pentru noi. La sudu se petrecu evenemente sangerose, cari potu se aiba urmari grave atatu in interiorulu, catu si peste fruntari'a monarchiei. Mi va fi dér' ertatu a intrebá pe inalt'a casa, ca óre n'a sositu si pentru noi locuitorii acestui regatu, n'a sositu si pentru popórela locuitorie in acēsta tíera momentulu, in care trebuie se ne gandimu la o schimbare a lucrurilor si la aceea, ca óre activitatea nōstra de pana acuma fost'a ea in adeveru pentru noi amendou folositoria, ca óre institutiunile, sub cari amu traim pana acuma, favorisatuneau progressulu spiritualu si materialu.

